

Fig. 1. Het gebied waar de Bolle duinslak voorkomt langs de Waddenzeedijk in de omgeving van de Stenen Man. Foto Henk Mienis.

iets over de Bolle duinslak *Cernuella virgata* in Harlingen, Friesland

Henk K. Mienis

Something about the Vineyard snail *Cernuella virgata* in Harlingen, Friesland

Summary. Information concerning the presence of the exotic, naturalized Vineyard snail *Cernuella virgata* in Harlingen (province of Friesland) is given. At least one large colony of this species was present in the summer and autumn of 2021 in a plot with ruderal vegetation near the Waddensea dike. Other records of the species from Harlingen have to be confirmed with more certain observations. The conchological differences between *Cernuella virgata* and the related species *Cernuella cisalpina* are indicated.

Slakken in Friesland

Wanneer ik met vakantie ben in Nederland vertoef ik de laatste jaren hoofdzakelijk in Friesland (inclusief Terschelling) en daarom is mijn interesse voor de land- en zoetwaterslakken verschoven van Noord-Holland naar Friesland. Op het gebied van de malacologie valt daar nog steeds heel wat te doen. Niet alleen valt er nog veel te ontdekken wat betreft de natuurlijke verspreiding van de diverse soorten in Friesland, maar ook duiken daar de laatste tijd regelmatig exotische slakken op. Een daarvan is de Bolle duinslak *Cernuella virgata* (Da Costa, 1778), een inmiddels ingeburgerde soort waarin ik al meer dan 50 jaar geïnteresseerd ben (Mienis, 1969).

Bolle duinslak

De Bolle duinslak heeft Friesland vrij laat ontdekt. Deze soort komt niet alleen voor op de Friese Waddeneilanden Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog maar is ook bekend op het Friese vasteland van een paar uiteen gelegen vindplaatsen: nabij het begin van de Afsluitdijk, in de omgeving van de Lauwerszee en vlakbij Leeuwarden (NDFV Verspreidingsatlas Weekdieren).

In het afgelopen jaar verschenen er op Waarneming.nl plotseeling diverse meldingen van vondsten van de Bolle duinslak in Harlingen. Een eerste vermelding van een mogelijke Bolle duinslak werd op 9 juni 2021 op Waarneming.nl geplaatst door Gert van der Heide. Hij trof een exemplaar aan in Oostpoort. De foto die hij plaatste was echter niet al te scherp en bovendien betrof het een juveniel exemplaar.

De vermelding van exemplaren op het Harlinger strand nabij de Stenen Man door Colin Albers op 11 juli 2021 had zonder twijfel betrekking op Bolle duinslakken. Met de Stenen Man wordt het beeld van Caspar di Robles op de Waddenzeedijk vlak bij het strandpaviljoen 't Zilt bedoeld. Deze waarneming werd op 14 augustus 2021 bevestigd door Willem Jongsma.

Op 13 september 2021 bracht ik zelf een bezoek aan deze locatie. Het gebied waar de Bolle duinslak voorkomt in de omgeving van de Stenen Man strekt zich uit over een lengte van ongeveer 50 m langs de Waddenzeedijk, vanaf de zuidpier zuidwaarts in de richting van strandpaviljoen 't Zilt (fig. 1). De slakken zaten daar overal op de hoge ruderaal vegetatie. Het waren exemplaren van een relatief groot formaat; veel groter dan de exemplaren zoals aanwezig in de diverse populaties op Terschelling: Dellewal, Lies en Midsland aan Zee (Mienis, 2022). Waarom deze populatie zich niet tot aan het paviljoen heeft uitgebreid is voor mij een raadsel, want de vegetatie is bijna overal in het hele gebied hetzelfde. Ook ten zuiden van het paviljoen ligt nog een gebied langs de dijk waar de Bolle duinslak zich in de toekomst zou kunnen vestigen. Hetgeen ook gezegd kan worden over beide kanten van het begin van de zuidpier.

Op 26 januari 2022 vond Gert van der Heide ook een Bolle duinslak in de Koningsbuurt in Harlingen. Volgens het kaartje op Waarneming.nl bevond deze slak zich tussen de Kanaalweg en de Waadseewei (hetgeen de Friese naam is voor de N31 bij Harlingen), vlakbij de Koningsbrug over het Van Harinxmakanaal.

Uit deze vrij summier gegevens blijkt dat er in de zomer en

Fig. 2. De Bolle duinslak *Cernuella virgata* (hoogte x breedte: 10,84 x 13,36 mm). Foto Oz Rittner.

Fig. 3. De Griekse duinslak *Cernuella cisalpina* (hoogte x breedte: 7,66 x 11,22 mm). Foto Oz Rittner.

herfst van 2021 in ieder geval een grote populatie van de Bolle duinslak voorkwam langs de buitenzijde van de Waddenzeedijk nabij het standbeeld van Caspar di Robles. Of die populatie na de winterstormen Dudley, Eunice en Franklin in februari 2022 stand heeft weten te houden zal toekomstig onderzoek aan het licht moeten brengen.

Griekse duinslak?

Andere populaties kunnen mogelijk aanwezig zijn in de omgeving van de Oostpoort en de Koningsbuurt. Op het ogenblik bestaat hierover te weinig informatie. Op beide vindplaatsen vond Gert van der Heide slechts één exemplaar en van zijn foto's is niet met zekerheid te bepalen of we te maken hebben met Bolle duinslakken of met Griekse duinslakken *Cernuella cisalpina* (Rossmässler, 1837) [oude naam *Cernuella jonica* (Mousson, 1854)]. Beide soorten vertonen dezelfde variatie in kleur en komen in hetzelfde biotoop voor. Toch kunnen de huisjes van typische exemplaren meestal vrij eenvoudig uit elkaar gehouden worden.

De Bolle duinslak wordt over het algemeen iets groter (tot 12 x 15 mm; Jansen, 2016), heeft een wat hogere schelp en is vrij glad. De sculptuur bestaat slechts uit onregelmatige axiale groeilijntjes (fig. 2).

De Griekse duinslak is meestal kleiner (tot 7,5 x 9-12 mm; Jansen, 2016), heeft een wat plattere schelp met een wat wijdere navel en de sculptuur bestaat uit duidelijke ribjes die hier en daar afgewisseld worden door onregelmatige groeilijntjes (fig. 3). Deze kenmerken zijn echter zo aan variatie onderhevig dat de determinatie niet altijd voor 100% zeker is.

Helaas zijn de verschillen in de anatomie gering en vaak niet doorslaggevend (De Bruyne, 1986, en verwijzingen daarin), ofschoon Grossu (1983) op basis van de anatomie zijn *Cernuella dobrogica* beschreven heeft, hetgeen later een junior synoniem bleek te zijn van *Cernuella cisalpina*. Anderzijds heeft DNA-onderzoek van Steinke *et al.* (2004) kleine verschillen opgeleverd tussen de Bolle en Griekse duinslak. Aan hun werk kleven echter veel problemen (Groenenberg *et al.*, 2011), die waarschijnlijk niets te maken hebben met het duinslakken-probleem. Van deze onderzoeksmethodes wordt door de

doorsnee slakkenwaarnemers in Nederland, waaronder de schrijver, helaas weinig of nooit gebruik gemaakt. Meldingen van andere vondsten van duinslakken in Friesland worden echter door de schrijver op prijs gesteld!

Dankwoord

Ik dank mijn collega Oz Rittner (The Steinhardt Museum of Natural History, Tel Aviv University) voor zijn foto's van beide soorten duinslakken.

Geraadpleegde bronnen

- DE BRUYNE, R.H., 1986. *Cernuella jonica* (Mousson, 1854) (Gastropoda: Helicidae: Helicellinae), een voor Nederland nieuwe landslak. – *Basteria* 50(1-3): 65-67.
- GROENENBERG, D.S.J., E. NEUBERT & E. GITTENBERGER, 2011. Reappraisal of the "Molecular phylogeny and character evolution in the Western Palaearctic Helicidae s.l. (Gastropoda: Stylommatophora)": When poor science meets GenBank. – *Molecular Phylogenetics and Evolution* 61: 914-923.
- GROSSU, A.V. 1983. *Cernuella dobrogica* sp. n., eine neue Gastropodenart aus Rumänien (Pulmonata: Helicidae, Helicellinae). – *Malakologische Abhandlungen* 8: 125-130.
- JANSEN, E.A., 2016. Veldgids slakken en mossels - land en zoetwater. – KNNV Uitgeverij, Zeist.
- MIENIS, H.K., 1969. *Cernuella virgata* (Da Costa, 1778) in Nederland. – *Basteria* 33: 31-49.
- MIENIS, H.K., 2022. Hoeveel soorten duinslakken komen werkelijk op Terschelling voor? – *Rinkelbollen* 2022(1): 1-13.
- NDFF Verspreidingsatlas Weekdieren. [Verspreidingsatlas.nl/S76500](https://verspreidingsatlas.nl/S76500). Geraadpleegd 26-2-2022
- STEINKE, D., CH. ALBRECHT & M. PFENNINGER, 2004. Molecular phylogeny and character evolution in the Western Palaearctic Helicidae s.l. (Gastropoda: Stylommatophora). – *Molecular Phylogenetics and Evolution*, 32: 724-734.
- WAARNEMING.NL. www.waarneming.nl. Geraadpleegd 26-2-2022.

Adres van de auteur
mienis@netzer.org.il